

# Wojciech Góralski

---

## Laudacja wygłoszona z okazji nadania Kard. Peterowi Erdö tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 55/1, 9-18

---

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH GÓRALSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

**LAUDACJA**  
**WYGŁOSZONA Z OKAZJI NADANIA**  
**KARD. PÉTEROWI ERDŐ TYTUŁU DOKTORA**  
***HONORIS CAUSA* UNIWERSYTETU KARDYNAŁA**  
**STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WARSZAWIE**

Eminencje,  
Eminencjo, Najdostojniejszy Laureacie,  
Ekscelencje,  
Magnificencje,  
Wysoki Senacie,  
Szanowni Uczestnicy XIV Międzynarodowego Kongresu Prawa  
Kanonicznego,  
Szanowni Państwo,

jeśli najwyższą godność uniwersytecką nadaje się osobom szczególnie wybitnym, wielkiego formatu, niekwestionowanych zasług i wyjątkowego dorobku naukowego, to przyznanie jej Jego Eminencji Kardynałowi prof. dr. hab. Péterowi Erdő, arcybiskupowi Esztergomu-Budapesztu i prymasowi Węgier, przewodniczącemu Konferencji Episkopatu Węgier, przewodniczącemu Rady Konferencji Biskupów Europy, uznać należy za w pełni uzasadnione. Tym bardziej, że w osobie dzisiejszego Laureata należy dostrzec nie tylko wybitnego, o uznaniu międzynarodowym, uczonego, lecz również wielce zasłużonego w życiu publicznym, i to nie tylko na forum kościelnym, duchownego.

**I**

**Péter Erdő**, urodzony 25 czerwca 1952 roku w Budapeszcie, najstarszy z sześciorga dzieci prawnika i nauczycielki, po ukończeniu liceum prowadzonego przez ojców pijarów wstąpił do Archidiecezjalnego Seminarium Duchownego w Esztergomie, studiując teologię na Akademii Teologicznej w Budapeszcie. W dniu 18 czerwca 1975 roku otrzymał święcenia kapłańskie, po czym – pełniąc przez dwa lata funkcję wikariusza parafialnego – w 1976 roku uzyskał, na wymienionej

Akademii, stopień naukowy doktora nauk teologicznych (na podstawie rozprawy: *Fundament teologiczny i filozoficzny prawa kanonicznego w działach Mikołaja Cusano*). W latach 1977-1980 studiował prawo kanoniczne na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie, wieńcząc je kolejnym doktoratem (w oparciu o rozprawę: *L'ufficio del Primate nella canonistica da Graziano ad Ugucione da Pisa*). Po powrocie na Węgry objął funkcję wykładowcy prawa kanonicznego i historii Kościoła w Seminarium Duchownym w Esztergomie, pełniąc ją do 1986 roku. W 1983 roku, a więc licząc 31 lat, uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego nauk teologicznych na Akademii Teologicznej w Budapeszcie. W latach 1986-1988 prowadził wykłady z prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, a w latach 1988-2003 był profesorem tej dyscypliny na Wydziale Teologicznym Akademii Teologicznej w Budapeszcie, prowadząc nadal zajęcia na *Gregorianum* (1989-2002, w charakterze profesora wizytującego). Ponadto, w latach 1996-2002 był profesorem i pierwszym dyrektorem Instytutu *Ad instar Facultatis* Prawa Kanonicznego na utworzonym w 1993 roku Uniwersytecie Katolickim Pétera Pazmany w Budapeszcie (zatwierdzonym w 1999 roku przez Stolicę Apostolską), w którego skład weszła Akademia Teologiczna (jako Wydział Teologiczny). W powstanie i pierwotny rozwój tego Uniwersytetu nasz dzisiejszy Laureat miał znaczący wkład, pełniąc w nim funkcję dziekana Wydziału Teologicznego (1996-1998), a następnie rektora (1998-2002). Dzisiaj uczelnia ta posiada 6 wydziałów, na których studiuje ok. 9000 studentów.

Do tej bogatej aktywności dydaktycznej przyszłego Prymasa Węgier dodać należy prowadzenie wykładów – w charakterze *visiting professor* – na wielu uczelniach, m.in. na Uniwersytecie w Kalifornii (1995-1996), na Papieskim Uniwersytecie Katolickim w Buenos Aires (1996), na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie (1997) czy na Papieskim Ateneum św. Anzelma w Rzymie (1988).

Niewątpliwie, prawość charakteru oraz szerokie kompetencje prof. P. Erdő sprawiły, że obok znaczących funkcji akademickich powoływany był na odpowiedzialne urzędy kościelne. Tak więc w latach 1994-1995 był wikariuszem sądowym (oficjałem) w Trybunale Archidiecezji Esztergom, a w latach 1994 i 1998 pełnił funkcję wikariusza biskupiego archidiecezji Esztergom-Budapeszt. W roku 1986 został sekretarzem Komisji ds. Prawa Kościelnego Konferencji Episkopatu

Węgier, a od 1996 roku był jej przewodniczącym. Został wówczas również powołany na konsultora trzech organów Kurii Rzymskiej: Kongregacji Wychowania Katolickiego, Kongregacji Instytutów Życia Konsekwentnego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego oraz Papieskiej Komisji ds. Tekstów Prawnych.

W uznaniu zasług w dziedzinie pracy dydaktyczno-naukowej i organizacyjnej oraz zaangażowania w działalność na forum kościelnym nasz Dostojny Gość otrzymał w 1994 roku godność prałata honorowego Jego Świątobliwości, a cztery lata później godność protonotariusza apostolskiego *supra numerum*.

Niewątpliwie, w życiu 47-letniego ks. prof. Pétera Erdö rozpoczął się nowy etap, gdy w dniu 15 listopada 1999 roku Ojciec Święty Jan Paweł II powołał Go do godności biskupiej (jako biskupa tytularnego Puppi), mianując jednocześnie biskupem pomocniczym diecezji Szekesfehervar. Świecenia biskupie przyjął 6 stycznia 2000 roku w Bazylice św. Piotra w Rzymie. Po dwóch latach pełnienia tej posługi, Jan Paweł II mianował biskupa Erdö arcybiskupem Esztergomu-Budapesztu i prymasem Węgier. Na konsystorzu zaś z 21 października 2003 roku został ogłoszony kardynałem. Jednocześnie został mianowany członkiem Kongregacji Wychowania Katolickiego, Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej oraz Papieskiej Rady ds. Tekstów Ustawodawczych, następnie zaś Kongregacji Dyscypliny Sakramentów i Kultu Bożego oraz Papieskiej Rady ds. Kultury.

Od 2005 roku kard. Erdö jest przewodniczącym Konferencji Episkopatu Węgier. W roku 2006 został przewodniczącym Rady Konferencji Biskupów Europy.

## II

**Dorobek naukowy** dzisiejszego Laureata jest wyjątkowo bogaty, licząc ponad 300 pozycji, w tym 20 prac książkowych. Obejmuje on obszerne monografie, studia, podręczniki i komentarze o fundamentalnym znaczeniu dla doktryny prawa kanonicznego. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że więcej niż połowa tych publikacji ukazała się w renomowanych wydawnictwach zagranicznych (w trzynastu językach). Godna podziwu pasja badawcza, umiejętność koncentrowania się na tym, co ważne poznawczo, dotąd niewystarczająco zbadane, docieranie do znaczących źródeł, oryginalność myśli i wyraźnie twórcze podejście do podejmowanych zagadnień, wreszcie wyjątkowa praco-

witość Autora zaowocowały nieprzeciętnymi dokonaniem publikacyjnymi, które imponują ilością, a przede wszystkim ich jakością.

Charakterystyczne dla dorobku Profesora jest to, że w swoich dociekaniach naukowych nie ogranicza się jedynie do jednej dziedziny, ma bowiem świadomość wzajemnych powiązań różnych dyscyplin, w szczególności historii z prawem obowiązującym. W żadnym wypadku nie ogranicza się do egzegezy wyizolowanej normy prawnej, badając ją zawsze w kontekście historycznym.

Jakkolwiek zainteresowania badawcze prof. Erdö znamionuje rozległość tematyczna, to ich wiodącymi nurtami są: historia prawa kanonicznego (głównie historia instytucji) oraz teologia prawa kanonicznego i kanoniczne prawo konstytucyjne (głównie organizacja Kościoła i normy ogólne KPK). Nieobce też pozostają Mu aktualne zagadnienia prawa kanonicznego.

Gdy chodzi o historię prawa kanonicznego – dziedzinę, która zainspirowała przyszłego Profesora już w rozprawach doktorskiej i habilitacyjnej, to znaczącymi okazały się tutaj m.in. takie studia, jak: *Introductio ad historiam scientiae canonicae. Praenotanda ad Codicem*, Roma 1990, która to praca doczekała się także kilku wydań obcojęzycznych; seria prac na temat urzędu prymasa *in genere* oraz prymasostwa węgierskiego (m.in. *Il potere giudiziario del Primate d'Ungheria*, „Apollinaris” 53 /1980/ i 54 /1981/; *Cause su diritti primaziali nella pratica di Roffredo da Benevento*, w: *Studi Medievali*, 3 ser. 26/II /1985/; *Średniowieczne sądy w Polsce i na Węgrzech*, „Kościół i Prawo” 13 /1998/; *La storiografia del diritto canonico medievale all'alba del terzo millennio*, „Ius Ecclesiae” 13 /2001/; *Die Quellen des Kirchenrechts. Eine geschichtliche Einführung*, Frankfurt am Main 2002; *Il diritto canonico come rappresentante della cultura giuridica europea in Ungheria e in Polonia*, w: *Iustitia in caritate. Miscellanea di studi in onore di Velasio de Paolis*, Roma 2005; *Codici medievali di diritto canonico in Ungheria*, w: *Medieval Canon Law Collection and European Ius Commune*, Budapest 2006; *Codici manoscritti di diritto canonico e loro frammenti in Ungheria*, w: *Universitate si Cultura. Volum dedicat Profesorului Andrei Marga cu ocazia implinirii varseti de 60 ani*, Cluj-Napoca 2006; *Storia delle fonti del diritto canonico*, Venezia 2008; *La presenza del diritto romano in Ungheria e in Polonia nel Medioevo*, w: *Iudex et magister. Miscelanea en honor al Pbro. Nelson C. Dellaferrera*, Buenos Aires 2008).

W tych i innych licznych pracach z tego zakresu ich Autor podejmuje interesujące poznawczo wątki tematyczne, znacząco wzbogacając piśmiennictwo historyczno-prawne, nie tylko w odniesieniu do historii prawa kanonicznego. Jego liczący się wkład w rozwój tej dyscypliny polega przede wszystkim na sięganiu do mało znanych, średniowiecznych źródeł prawa kościelnego oraz ukazywaniu genezy i rozwoju poszczególnych instytucji, wokół których koncentruje swoją uwagę. Niewątpliwie, właśnie prace z tego zakresu przysporzyły prof. Péterowi Erdő szczególnego uznania wśród historyków prawa (nie tylko prawa kanonicznego), o czym wypowiadający te słowa mógł przekonać się osobiście podczas konferencji międzynarodowej nt. *Ius commune in Europa*, odbywanej w Erice (Sycylia) w październiku 1998 roku.

Z kolei w obszarze teologii prawa kanonicznego oraz kanonicznego prawa konstytucyjnego wśród prac prof. Erdő wyróżnić należy fundamentalne dzieło: *Teologia del diritto canonico. Un approccio stolico-istituzionale*, Torino 1996 (tłumaczenie oryginalnego wydania w jęz. węgierskim, Budapeszt 1995). Książka ta ukazała się następnie w tłumaczeniu niemieckim (Münster 1999) oraz hiszpańskim (Budapeszt 2002). Podobny walor ma opracowanie pt. *La coesistenza delle diverse Chiese particolari e „sui iuris” nello stesso territorio nel quadro della piena comunione. Appunti circa le forme possibili dell’esercizio del primato di governo. Relazione conclusiva all’XI Congresso della Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo e al XV Congresso Internazionalnne della Società per il Diritto delle Chiese Orientali, Budapest, 2-7 settembre 2001*, „Periodica” 91 (2002).

I w tych dziedzinach koncepcje Autora, powszechnie uznane i przyjęte w doktrynie prawa kanonicznego, stanowią liczący się wkład do jej rozwoju. Prace te odznaczają się oryginalnością ujęć, wnikliwością badawczą, precyzyjnością w formułowaniu sądów, kunsztem metodologicznym.

Znaczący i nowatorski charakter mają wreszcie liczne prace Profesora poświęcone aktualnym zagadnieniom kanonistyki. Porusza w nich przede wszystkim kwestie dotyczące prawa sakramentalnego, prawa procesowego oraz relacji Kościół-państwo.

W obrębie prawa sakramentalnego na szczególną uwagę zasługują pionierskie studia dotyczące dyscypliny międzyobrządkowej (m.in.: *Questioni interrituali (interecelesiali) del diritto dei sacramenti*,

„Periodica” 84 /1995/ i *Il cattolico, il battezzato e il fedele in piena comunione con la Chiesa cattolica. Osservazioni circa la nozione „cattolico” nel CIC (a proposito del cc. 11 e 96)*, „Periodica” 86 /1997/). W zakresie prawa procesowego oryginalność myśli Autora odzwierciedlają m.in. opracowania: *La certezza morale nella pronuncia del giudice. Problemi attuali*, „Periodica” 87 /1998/ i *Il processo canonico penale. Mezzi possibili dell’efficacia del sistema penale canonico (Questioni fondamentali e preliminari)*, w: Ius et Iustitia. Acta IX Symposii Iuris Canonici anni 1999, red. P.Holec, Spisskà Kapitula – Spisské Podhradie 2000. Wreszcie publikacje mające za przedmiot wzajemne relacje państwa i Kościoła katolickiego, stanowiące rezultat zaangażowania bp. Erdö w uregulowanie tychże stosunków na Węgrzech, mają charakter nie tylko teoretycznie nowatorski, lecz i praktycznie przydatny. Wystarczy tu wspomnieć choćby takie prace, jak: *Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica d’Ungheria*, „Anuario de Derecho Ecclesiastico dell’ Estatdo” 14 (1988) czy *Wpływ prawa Unii Europejskiej na wewnętrzne prawo Kościołów*, w: Religia i wolność religijna w Unii Europejskiej, red. J. Krukowski – O. Thiesen, Lublin 2003.

Gdy mowa o pracach z zakresu aktualnych zagadnień kanonistyki, nie sposób nie wspomnieć o monumentalnym, liczącym blisko 700 stron dziele naszego Autora pt. *Egyhazjog* („Prawo Kanoniczne”), Budapeszt 1992, stanowiącym całościowy komentarz do obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego, która to praca doczekała się trzech kolejnych wydań (1997, 2003, 2005).

W pracach tych, które dowodzą, iż ich Autor jest także znakomitym dogmatykiem prawa, wyraża się świeża i jasna myśl prawnicza, posługująca się właściwym instrumentarium pojęciowym i wypowiedziana w niekonwencjonalnej formie. Znamienne jest i to, że dotyczą one szczególnie żywotnych kwestii tzw. publicznego prawa kościelnego.

Dorobek naukowy dzisiejszego Laureata, tak zasobny ilościowo, rozległy tematycznie i cenny jakościowo, a przy tym o tak wysokim stopniu dostępności (publikowany w tylu językach europejskich) pozwala jednoznacznie przyjąć, iż stanowi znaczący wkład w dzieło rozwoju nauk prawnych, w szczególności prawa kanonicznego. Przyczynia się tym samym i do rozwoju kultury prawniczej we współczesnej Europie. Umiejętne zaś wiązanie *nova et vetera* przez Autora tak cennych prac – historia i zarazem dogmatyka prawa – zdaje się



ułatwiać pełniejsze rozumienie tego, że integrujące działanie Kościoła i jego ustawodawstwa z „wczoraj i dziś” stanowi doniosły element w procesie integracji państw i narodów, sięgających do swoich prawdziwych korzeni.

Wyjątkowa troska przyszłego Prymasa Węgier skłoniła Go do założenia – w połowie lat dziewięćdziesiątych – nowych czasopism oraz serii wydawniczych: „Folia Theologica”, „Folia Canonica”, „Kanonjog”, „Teológia”, *Studia Theologica Budapestinensia*, *Bibliotheca Postgradualis Iuris Canonici*, *Pàzmány Könyvek*. Jest on ponadto członkiem redakcji lub komitetów naukowych czasopism i serii wydawniczych: „Communio” (edycja węgierska), „Revista Espanola de Derecho Canonico” (Salamanca), „Magyar Felsőoktatás” (Budapeszt), *Bulletin of Medieval Canon Law* (Monachium-Rzym), *Amatea Teotógiai Kézikönyv Sorozat* (Mediolan, edycja węgierska Szeged).

Niekwestionowany autorytet naukowy Dostojnego Gościa naszej uczelni, jak to podkreślają recenzenci w postępowaniu o nadanie tytułu doktora *honoris causa* (ks. prof. Jan Dyduch i ks. prof. Grzegorz Leszczyński), utorowały Mu drogę do członkostwa w prestiżowych stowarzyszeniach naukowych: *Consociatio Studio Iuris Canonici Promovendo*, *Society of Medieval Canon Law*, *Associatio Wilfried Schulz*, *Fédération des Universités Catholiques Européennes*, *Academy of Sciences and Arts*. Szczególnej wymowy nabiera fakt wybrania dzisiejszego Laureata w 2007 roku na członka Węgierskiej Akademii Nauk.

Naturalną niejako konsekwencją wybitnego dorobku naukowego, który zyskał międzynarodowe uznanie, stały się liczne zaproszenia prof. Erdö z wykładami do znaczących naukowych ośrodków zagranicznych, o czym już wspomniano wyżej. W tym miejscu należy jedynie dodać, iż bardzo często zapraszany jest także z referatami na międzynarodowe kongresy, sympozja i konferencje naukowe. Dwa kongresy międzynarodowe: prawa kanonicznego (w Budapeszcie w 2001 roku) i historii średniowiecznego prawa kanonicznego (Esztergom w 2008 roku) są dziełem organizatorskim Profesora.

Wypada ponadto wspomnieć o realizowanej od lat współpracy Profesora z polskimi ośrodkami naukowymi, w szczególności z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, a także o Jego udziale autorskim w powstaniu kilku ksiąg pamiątkowych dedykowanych kanonistom polskim.



Wyrazem ugruntowanej pozycji dzisiejszego Prymasa Węgier w nauce i praktyce prawniczej współczesnej Europy i świata są również liczne wyróżnienia i odznaczenia, jakie otrzymał, m.in.: Nagroda *Stephanus* (Budapeszt 1997), Oficerski Krzyż Zasługi Republiki Węgierskiej (1998) i Nagroda *Galileo Galilei* (Pisa 1999). Szczególnym zaś przejawem uznania dla dorobku naukowego prof. Erdő było nadanie Mu tytułu doktora *honoris causa* przez cztery uczelnie: Instytut Katolicki w Paryżu (1996), Uniwersytet Babe-Bolyai w Cluj-Napoka w Rumunii (2001), Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (2006) i Uniwersytet Ludwika Maksymliana w Monachium (2007). Nasz Uniwersytet jest więc piątą uczelnią, która obdarza Jego Eminencję swoja najwyższą godnością.

### III

Poza niekwestionowanymi zasługami ponoszonymi dla rozwoju nauki kard. Pèter Erdő jest także osobą wielce zasłużoną **w życiu publicznym**. Swoją wiedzą teologiczną i prawniczą oraz swoimi kompetencjami od lat służy tak Kościołowi, jak i Państwu Węgierskiemu. Co więcej, swoim zaangażowaniem przyczynia się w sposób znaczący do kształtowania właściwych relacji między tymi dwiema wspólnotami: religijną i polityczną, czyniąc to w duchu Soboru Watykańskiego II.

Wychowany w rodzinie katolickiej, przeżywając swoje dzieciństwo i młodość w okresie zniewolenia komunistycznego, nasilonego po drastycznym zdławieniu w 1956 roku przez wojska sowieckie narodowej rewolucji, w klimacie prześladowania swoich rodziców za przekonania religijne (nie mogli pracować w swoich zawodach) przyszedł Duchowny niewątpliwie uwarżliwił się na podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do wolności religijnej. „Kościół – powie w wywiadzie udzielonym w 2011 roku Wiktorii Somogyi – kieruje się [w dziedzinie praw mniejszości religijnych – W.G.] dwiema podstawowymi wartościami: pierwszą jest wolność religijna, zakorzeniona w godności osób, jak naucza Sobór Watykański II [...] Drugą wartością jest tożsamość historyczna, kulturowa i religijna narodów europejskich” („L’ Osservatore Romano, wyd. polskie 32/ 2011/, nr 4, s. 49).

Nic też dziwnego, że wybitnemu Mężowi Kościoła i zarazem gorącemu Patriocie mocno leżała na sercu sprawa właściwego zabezpieczenia tak podstawowego prawa, jakim jest właśnie prawo do wolności religijnej. Gdy tylko więc nadeszły po temu stosowny czas i okolicz-

ności, czynnie włączył się w dzieło normalizacji mocno rozchwianych w Jego kraju wzajemnych stosunków państwa i Kościoła katolickiego. A sprawa nie była łatwa, Węgry bowiem stanowią różnorodną panoramę kulturową, wyznaniową i narodowościową.

Powołany do odnośnego zespołu negocjatorów, ks. prof. P. Erdő uczestniczył – jako członek Delegacji Stolicy Apostolskiej – w pracach przygotowawczych do zawarcia porozumień między Stolicą Apostolską i Republiką Węgierską, wnosząc w urzeczywistnienie tego dzieła niemały wkład. Prace te zaowocowały trzema umowami: 1) Układem z dnia 9 lutego 1990 roku w sprawie wznowienia relacji dyplomatycznych i zniesienia Aktu podpisanego w Budapeszcie 15 września 1964 roku wraz z Protokołami i Załącznikami; 2) Konwencją z dnia 10 stycznia 1994 roku w sprawie opieki duszpasterskiej nad siłami zbrojnymi i nad strażą graniczną; 3) Konwencją z dnia 20 czerwca 1997 roku w sprawie finansowania działalności publicznej i innej ściśle religijnej („Życie z Wiary”) i niektórych spraw majątkowych.

Ponadto, w latach 1990-2001, nasz Dostojny Gość brał udział w przygotowaniu wielu aktów prawnych państwowych (głównie ustaw) dotyczących wolności religijnej oraz kościołów. Jako konsultant ustawodawcy węgierskiego hołdował zasadzie pozytywnej separacji państwa i Kościoła, wymagającej zdrowego współdziałania tych wspólnot dla dobra tych samych ludzi, do nich należących.

Należy wreszcie podkreślić, iż aktywność kard. P. Erdő w życiu publicznym wyraża się w pełnieniu przezeń znaczącej funkcji przewodniczącego Rady Konferencji Biskupów Europy. Wykonując zadania z tą funkcją związane, jest zdecydowanym rzecznikiem idei integracji starego kontynentu, przypomina przy tym o duchowym wymiarze jedności narodów. Uważa, że obecność Kościołów w jednoczącej się Europie jest „bogactwem, nawet z punktu widzenia porządku publicznego”, gdyż „przekonanie moralne szeroko rozpowszechnione, oparte na realistycznym obrazie istoty ludzkiej, świata, na zdolności człowieka do poznania rzeczywistości świata i kryteriów ludzkich zachowań, jest bogactwem, które może przyczynić się do stabilności społeczeństwa, chroniąc je przed anarchią i przestępczością”. Uważa więc za „rzecz zrozumiałą, że w krajach byłego bloku socjalistycznego liczni politycy popierają tradycyjne Kościoły, dostrzegając potrzebę odbudowania godności, tożsamości swojego społeczeństwa, by zapo-

biec upadkowi kulturowemu i będącemu jego następstwem brakowi wartości, co widać w zsekularyzowanych społeczeństwach pewnych krajów, w których po upadku komunizmu pozostała wielka pustka”. A na pytanie wcześniej wymienionej dziennikarki, jak bronić chrześcijańskich wartości w Europie, odpowiada: „Na tysiąc sposobów: w środkach przekazu i za pomocą języków kultury, muzyki, tańca, ale także wprost przez głoszenie kazań, nawet na ulicach, czemu nie? Trzeba pokazywać ludziom, że jesteśmy katolikami, muszą mówić, że Kościół jest obecny, ma coś do przekazania. Trzeba umacniać rodziny, parafie, również jako wspólnoty, jako miejsca spotkania i wzajemnej pomocy. Trzeba ze szczególną wrażliwością traktować najuboższych, tych, którzy nie są objęci siecią opieki społecznej i nie mają już ani domu, ani pracy, ani punktu odniesienia we wspólnocie. Trzeba ich szukać i zaopiekować się nim [...] i to właśnie jest tym promieniem nadziei, autentycznym świadectwem, że należymy do Chrystusa” („L’ Osservatore Romano”, jw., s. 43).

\*\*\*\*\*

Kończąc, nie sposób oprzeć się refleksji, że bez pasji badawczej i wszechstronnego dorobku naukowego kard. Pétera Erdö, człowieka głębokiej duchowości i rozległej wiedzy, wybitnego i cenionego w świecie znawcy prawa kanonicznego i męża stanu, bez jego twórczej myśli historyczno-prawnej, jego wytrwałej troski o rozwój życia akademickiego, jego otwartego spojrzenia na świat i Kościół, jego twórczego dialogu ze współczesną kulturą prawniczą, wreszcie bez jego szczególnego zaangażowania w dzieło budowania mostów między wspólnotą religijną i wspólnotami politycznymi w jednoczącej się Europie trudniej byłoby zmierzać do celów, jakie stają przed nauką, Kościołem i państwami. Jego niekwestionowany autorytet w środowisku naukowym własnego kraju i za granicą, wkład, jaki wniósł i nadal wnosi do międzynarodowej myśli prawniczej, a także osiągnięcia na polu działalności publicznej, prowadzonej zarówno na forum kościelnym, jak i poza nim, w pełni uzasadniają przyznanie tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. A przyjęcie przez Księdza Kardynała naszego najwyższego wyróżnienia stanowi dla nas prawdziwy zaszczyt. Zapewniając o tym, pragnę życzyć dalszych dokonań i sukcesów w tak rozległej aktywności Waszej Eminencji.